

Анна Володимирівна Шиделко
науковий співробітник відділу практичної психології,
Львівського науково-практичного центру Інституту ПТО НАПН України,
кандидат соціологічних наук

Загальнолюдські та національні цінності у творчій спадщині

Тараса Григоровича Шевченка

Творча спадщина великої, єдиної, багатонаціональної культури зберігає загальнолюдські цінності геніїв, які становлять неоціненний скарб різних народів світу. Загальнолюдськими та національними цінностями, як ніколи живими сьогодні, є ідеї творчості Т. Г. Шевченка. Нині ми вивчаємо своє минуле і пишаємось, що був у нас великий патріот і пророк, який побачив вільну і незалежну Україну ще 200 років тому.

«Шевченко був і залишається центральною духовною постаттю нашої історії та культури», зазначав перший лауреат премії імені Тараса Шевченка О. Гончар, і його слова були, є і будуть актуальними. Т. Г. Шевченко, геній українського народу, є одним із тих особистостей, що зробили український народ відомим. Він увійшов у світову літературу, зайнявши у ній почесне місце і довівши, що українці є, і заслуговують називатися нацією.

Тарас Шевченко... Він став для України національним кодом, національним паролем. Україна – його Голгофа, її воля – його хрест. Він розіп'ятий був за свою Вітчизну і воскрес заради неї. Всенародний біль – у ньому, вселюдська трагедія – у ньому, драматизм віку – у ньому. Його передбачення – пророчі, його творчість – витвір генія. З книг, успадкованих українським народом, на чільному місці – «Кобзар», який має велике значення для українського народу, це своєрідна Біблія українців, яка вивела українську літературу на шлях світового визнання.

Шевченко, не маючи власної сім'ї, уявляв майбутню Україну як велику сім'ю народів, про що написав у «Заповіті» своїм нащадкам: «... І мене в сім'ї великій, В сім'ї вольній, новій, Не забудьте пом'янути. Незлим тихим словом....».

Сьогодні ми згадуємо Т. Г. Шевченка і дякуємо йому за те, що вивів нас до омріяної волі. Україна, свята Україна – головний образ Шевченкової лірики. Тому поетові ...Не однаково... Як Україну злії люди Присплять, лукаві, і в огні Її, окраденую, збудять... Ох, не однаково мені. Україна у творчості великого Кобзаря – це, насамперед, волелюбний народ, героїчна визвольна боротьба, душевна краса поборників волі. Безкомпромісність, бунтівливість – його найглибша сутність.

Нев'януха творча спадщина Кобзарєва органічно входить у духовне життя українського суспільства, яке ставить собі на меті виховати людину, якій притаманні загальнолюдські цінності, людину трудолюбиву, мужню, вільну, чесну, із високими моральними якостями. Т. Г. Шевченко близький нам своїм висвітленням ідеалу вільної людини, своєю всепоглинаючою любов'ю до рідного краю, своєю непримиренністю до всього, що людину принижує, сковує, нівечить; близьке нам поетове захоплення мужністю людською, лицарством подвигу і схиляння його перед вічною пречистою красою материнства, – вона, ця краса, виспівана поетом у таких гармонійних тонах і з такою пронизливою ніжністю, що може рівнятись, мабуть, лише із світовими шедеврами.

Т. Г. Шевченкові властивий широкий погляд на світ, його поетична думка не обмежена вузько національними відноколами. Шануючи свою свободу, український народ, великий Кобзар і співець братерства інших народів, його симпатію до національно-визвольної боротьби чехів («Єретик») чи кавказьких горців («Кавказ») засвідчує своїм словом. «Борітеся – поборете, Вам Бог помагає!» – у цих словах не лише схвалення справедливої визвольної війни сусідів, а й проголошення критеріїв співжиття українців у загальнолюдській родині: вільним можеш відчути себе лише поруч із вільним.

Свою національну місію Тарас Шевченко вбачав у тому, щоб дарованим йому Всевишнім образним словом будити приспані невольницькою долею українські душі, бити повсякчасно на сполох, аби народ не впадав у розпач, у стан морального пригнічення, духовної апатії та байдужості до свого історичного покликання утвердити «у своїй хаті» свою правду, і силу, і волю.

Т. Г. Шевченко не втрачав надії на те, що отямляться гріховні сини нещасної України, причастяться, врешті-решт, істиною, очистяться духом, перестануть цуратися своєї мови, культури, історії, традицій, відчують-усвідомлять себе братами та синами України.

Шевченко жадає вселенської злагоди, миру та гармонії в усьому світі, тому загальнолюдські цінності органічно вбирають, за його розумінням, цінності національні, а національні примножують вартості вселюдські.

«...Шевченко приходить до усвідомлення того, що вартості загальнолюдські й національні не протистоять одне одному; що індивідуальна душа, яка належить Богові єдиному, не перестає бути національною, що, нарешті, спасіння душі й доля нації рівною мірою залежать від Божої волі», – визначає суто світоглядні еволюції та набуття поетом ціною страждань, роздумів і життєвого досвіду усвідомлення ідеї національної душі – «людської і Божеської».

Важко знайти іншу людину, творчість якої відображала національну ідею так, як це зробив Т. Г. Шевченко для українців. Його шлях як поета був постійним підтвердженням боротьби за найвизначніші загальнолюдські цінності – ідею національного визволення українського народу.

Загальнолюдське значення поезії Шевченка і в тому, що вона українському народові дала розуміння його долі, потреб і завдань перед обличчям майбутнього – з погляду загальнолюдської історії та боротьби, загальнолюдських завоювань розуму і духу; з висоти найпередовіших ідеалів і уявлень свого часу. Давши людству краще з українського, він водночас дав Україні краще із уселюдського.

Отже, творчість Т. Г. Шевченка – це актуальне, вічно живе явище, яке буде жити у свідомості українського народу та зберігати в собі ті ідеали, для яких жив і за які боровся Великий поет. Його творча спадщина – це не історія літератури, а, насамперед, моральні приписи, звернення до душі, до сумління кожного. Це ті національні цінності, які залишатимуться загальнолюдськими і незмінними незважаючи ні на що.